

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (ПЪРВИ СЪСТАВ)

28 октомври 2010 година *

По дело C-203/09

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 234 ЕО от Bundesgerichtshof (Германия) с акт от 29 април 2009 г., постъпил в Съда на 8 юни 2009 г., в рамките на производство по дело

Volvo Car Germany GmbH

срещу

Autohof Weidensdorf GmbH,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: г-н А. Tizzano, председател на състав, г-н J.-J. Kasel, г-н А. Borg Barthet, г-н Е. Levits и г-н М. Safjan (докладчик), съдии,

* Език на производството: немски.

генерален адвокат: г-н Y. Bot,
секретар: г-н B. Fülör, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 6 май 2010 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за Volvo Car Germany GmbH, от адв. J. Kummer и адв. P. Wassermann, Rechtsanwälte,
- за Autohof Weidensdorf GmbH, от адв. J. Breithaupt, Rechtsanwalt,
- за германското правителство, от г-н J. Möller, г-жа J. Kemper и г-жа S. Unzeitig, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от г-н H. Støvlbæk и г-н B.-R. Killmann, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 3 юни 2010 г.,

постанови настоящото

Решение

- ¹ Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 18, буква а) от Директива 86/653/ЕИО на Съвета от 18 декември 1986 година относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на самостоятелно заетите търговски представители (ОВ L382, стр. 17; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 176, наричана по-нататък „Директивата“).
- ² Запитването е отправено в рамките на спор между Autohof Weidensdorf GmbH (наричано по-нататък „АНВ“) и Volvo Car Germany GmbH (наричано по-нататък „Volvo Car“) по повод на искане на АНВ да му се заплати обезщетение и да му се изплатят определени вземания по кредитни известия.

Правна уредба

Правна уредба на Съюза

3 Съгласно член 1, параграф 2 от Директивата:

„За целите на настоящата директива „търговски представител“ означава самостоятелно зает посредник, който има дълготрайни пълномощия да договаря продажбата или покупката на стоки от името на друго лице, наричано по-долу „принципал“, или да договаря и сключва такива сделки от името и за сметка на този принципал“.

4 Съгласно член 16 от Директивата:

„Настоящата директива не трябва да възпрепятства прилагането на правото на държавите членки, когато последното предвижда незабавното прекратяване на договор за представителство:

- а) поради невъзможността на една от страните да изпълнява всичките или част от задълженията си;

б) когато възникнат извънредни обстоятелства“.

5 Член 17 от Директивата гласи:

„1. Държавите членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че търговският [представител], след прекратяването на договора за представителство, е обезщетен в съответствие с параграф 2 или е обезщетен за вреди в съответствие с параграф 3.

2. а) Търговският представител има право на обезщетение, ако и при условие че:

— е привлякъл нови клиенти за принципала или значително е увеличил обема на търговията със съществуващи клиенти и принципалът продължава да извлича съществени ползи от търговията с такива клиенти,

и

— изплащането на това обезщетение е оправдано, с оглед на всички обстоятелства и, по-специално, комисионата, изгубена от търговския представител при търговията, извършена с такива [клиенти]. [...]“.

6 Член 18 от Директивата предвижда:

„Обезщетението или обезщетението за вреди, посочени в член 17, не се дължат:

- а) когато принципалът е прекратил договора за представителство поради [виновно неизпълнение] от страна на търговския представител, което би оправдало незабавното прекратяване на договора за представителство по силата на националното право;
- б) когато търговският представител е прекратил договора за представителство, освен ако такова прекратяване не е оправдано от обстоятелства от страна на принципала или на основание възраст, [недъг] или заболяване на търговския представител, в следствие на които не е разумно от него да се изисква да продължава дейностите си;

[...]“.

7 Съгласно член 19 от тази директива:

„Страните не могат да се отклоняват от разпоредбите на членове 17 и 18 в ущърб на търговския представител, преди срокът на договора за представителство да е изтекъл“.

Национална правна уредба

- 8 В съответствие с член 89а от германския Търговски кодекс (Handelsgesetzbuch, наричан по-нататък „HGB“):

„(1) Ако има сериозно основание за това, всяка страна може да прекрати договора без предизвестие. Това право не може да бъде изключено или ограничено. [...]“.

- 9 Член 89б от HGB транспонира членове 17—19 от Директивата. В редакцията си, приложима към момента на настъпване на обстоятелствата по главното производство, посочената национална разпоредба гласи:

„(1) След прекратяване на договора търговският представител може да изиска от принципала заплащането на подходящо обезщетение, когато и доколкото:

1. принципалът дори след прекратяването на договора извлича значителни ползи от търговски отношения с нови клиенти, привлечени от търговския представител,
2. поради прекратяването на договора търговският представител губи правото си на възнаграждението, което би получил, ако договорът не беше кратен, за сделки, които са извършени или предстои да бъдат извършени с клиенти, които той е привлякъл, и

3. предвид всички обстоятелства заплащането на обезщетение е оправдано.

Приравнено на привличане на нов клиент е положение, при което търговският представител дотолкова е задълбочил търговските отношения със съществуващ клиент, че от икономическа гледна точка положението е равнозначно на привличането на нов клиент.

[...]

- (3) Това обезщетение не се дължи:

1. когато търговският представител е прекратил договора, освен ако това се дължи на основателна причина, свързана с поведението на принципала, или ако от търговския представител не може да се изисква да продължи дейността си поради неговата възраст или поради болест, или
2. когато принципалът е прекратил договора и за това е налице сериозно основание, свързано с виновно неизпълнение от страна на търговския представител [...].“

¹⁰ Съгласно посочената в акта за преюдициално запитване постоянна практика на Bundesgerichtshof свързаните с обезщетението на търговския представител разпоредби на член 89b от HGB се прилагат по аналогия за дистрибуторските договори като разглеждания в главното производство. Както следва от посочената съдебна практика, трябва само към момента на вземането на решение за

прекратяване на договора обективно да е съществувало сериозно основание, което да оправдава решение за незабавното му прекратяване. Ако преди изтичането на предвидения срок на предизвестие за прекратяване на договора търговският представител допусне виновно неизпълнение, което би могло да оправдае прекратяването на договора без предизвестие, според практиката на Bundesgerichtshof принципалът, взел решение да прекрати договора с предизвестие, има право вече да го прекрати без предизвестие, в случай че е узнал за това неизпълнение преди изтичането на срока на предизвестие, или да се позове на това неизпълнение, за да откаже всякакво обезщетение, в случай че е узнал за него едва след изтичането на срока на предизвестие.

Спорът по главното производство и преюдициалните въпроси

- 11 Между Volvo Car (производителят) и АНВ (дистрибуторът) е сключен дистрибуторски договор. Същевременно управителите на АНВ заедно с един от бившите управители на АНВ извършват търговска дейност чрез дружеството Autovermietung Weidendorf GbR (наричано по-нататък „AVW“). Последното чрез друго дружество установява търговски отношения с Volvo Car, уредени с „рамково споразумение за големи клиенти“, което се отнася до изключителните отстъпки при доставката на нови превозни средства Volvo. В съответствие с посоченото рамково споразумение AVW купува превозни средства от АНВ, като ползва договорените отстъпки. За това АНВ получава допълнително възнаграждение от Volvo Car.
- 12 С писмо от 6 март 1997 г. Volvo Car съобщава решението си да прекрати дистрибуторския договор, считано от 31 март 1999 г.
- 13 Между април 1998 г. и юли 1999 г. са препродадени 28 превозни средства, които AVW е купило от АНВ, като сделката съставлява нарушение на дистрибуторския договор. Както е видно от акта за преюдициално запитване, в рамките на

ревизионното производство се презумира, че Volvo Car е узнало за този факт едва след прекратяването на дистрибуторския договор.

- 14 Тъй като смята, че член 89b от HGB се прилага по отношение на дистрибуторския договор, АНВ предявява иск срещу Volvo Car, като иска да му се заплати обезщетение за клиента и предявява свои вземания по кредитни известия. Volvo Car счита, че член 89b, параграф 3, точка 2 от HGB изключва правото на АНВ да иска обезщетение. То счита, че АНВ е получило възнаграждения, на които няма право, доколкото по споразумение с AVW умишлено не е спазвало договорно определения срок на запазване на собствеността. В рамките на ревизионното производство, по което е отправено настоящото преюдициално запитване, е установено, че по този начин АНВ е нарушило задълженията си по дистрибуторския договор, сключен с Volvo Car. При това положение Volvo Car е можело да прекрати този договор без предизвестие, ако беше узнало за това преди прекратяването на посочения договор.
- 15 Landgericht уважава исканията на АНВ в размер до 180 159,46 EUR, що се отнася до обезщетението за клиента, и изцяло по отношение на вземанията по кредитните известия, заедно с лихвите и в двата случая.
- 16 Сезиран с жалба от Volvo Car, Oberlandesgericht частично изменя решението на първоинстанционния съд в частта относно размера на обезщетението и вземанията по кредитните известия. Тази въззивна юрисдикция приема, че АНВ има право на обезщетение спрямо Volvo Car поради прилагането по аналогия на член 89b, параграф 1 от HGB. Oberlandesgericht счита, че член 89b, параграф 3, точка 2 от HGB трябва да се тълкува в съответствие с член 18, буква а) от Директивата. Ето защо според тази юрисдикция, за да бъде лишен търговският

представител от право на обезщетение, принципалът трябва да е имал сериозно основание да прекрати договора.

- 17 Volvo Car подава ревизионна жалба срещу решението на Oberlandesgericht. Според запитващата юрисдикция изходът на спора зависи от тълкуването на член 18, буква а) от Директивата.
- 18 При тези условия Bundesgerichtshof решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 18, буква а) от Директивата [...] да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, съгласно която на търговския представител не се дължи обезщетение дори когато принципалът е прекратил договора с предизвестие, ако към момента на прекратяването на договора с предизвестие е било налице сериозно основание за прекратяване на договора без предизвестие поради виновно неизпълнение от страна на търговския представител, без обаче това основание да е било причина за прекратяването на договора?

2) Ако такава национална правна уредба е съвместима с Директивата:

Допуска ли член 18, буква а) от Директивата изключващото правото на обезщетение национална правна уредба да се прилага по аналогия към случаите, при които сериозното основание за прекратяване на договора без предизвестие поради виновно неизпълнение от страна на търговския представител е възникнало едва след изпращането на предизвестие за прекратяване, а принципалът е узнал за това основание едва след прекратяването на договора, така че вече не е можел да упражни правото си на прекратяване

на договора без предизвестие поради виновно неизпълнение от страна на търговския представител?“.

По преюдициалните въпроси

Относно компетентността на Съда и по допустимостта на преюдициалните въпроси

Становища, представени пред Съда

- ¹⁹ Volvo Car смята, че преюдициалното запитване е недопустимо. Всъщност предметът на спора по главното производство не попадал в приложното поле на Директивата. Дистрибуторите като АНВ не били „търговски представители“ по смисъла на член 1, параграф 2 от Директивата, нито по смисъла на член 84, параграф 1, първо изречение от НГВ. Впрочем принципът за съответстващо на директивите тълкуване на разпоредбите на националното право се прилагал само в областите, в които съответните директиви имат пряко приложение.
- ²⁰ В съдебното заседание АНВ изтъква, че преюдициалните въпроси са допустими, тъй като в германското право разпоредбите относно търговските представители се прилагат по аналогия към дистрибуторските договори. Освен това първият въпрос нямал хипотетичен характер.

- 21 Германското правителство поддържа, че в германското право разпоредбите относно търговските представители се прилагат по аналогия към дистрибутори-те. Следователно решението относно правото на обезщетение на ANW зависи от тълкуването, което следва да се даде на разпоредбите на Директивата във връзка с изключването на правото на обезщетение на търговските представители. Що се отнася до първия въпрос, в съдебното заседание германското правителство уточнява, че този въпрос не е хипотетичен, тъй като засяга проблем, чието решаване обуславя отговора на втория въпрос.
- 22 Според Комисията няма причини да се приеме, че не е в правомощията на Съда да отговори на преюдициалните въпроси, доколкото германското законодателство, което транспонира Директивата, трябва да се тълкува в съответствие с нея. Комисията обаче изразява съмнение относно допустимостта на първия въпрос, тъй като той визира хипотеза, която не съответства на фактите, които запитващата юрисдикция следва да разгледа в конкретния случай.

Съображения на Съда

- 23 Що се отнася, на първо място, до компетентността на Съда да отговори на преюдициалните въпроси, необходимо е да се напомни, че в рамките на установеното с член 267 от ДФЕС сътрудничество между Съда и националните юрисдикции само националният съд може да прецени, предвид особеностите на делото, както необходимостта от преюдициално заключение, за да може да постанови решението си, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда. Последният може да отхвърли отправеното от национална юрисдикция запитване само ако е съвсем очевидно, че исканото тълкуване на правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора по главното производство или че въпросът е общ или хипотетичен (вж. по-специално Решение от 16 март 2006 г. по дело Poseidon Chartering, C-3/04, Recueil, стр. I-2505, точка 14).

- 24 Следователно, доколкото въпросите, поставени от националните юрисдикции, се отнасят до тълкуването на разпоредба от правото на Съюза, Съдът по правило е длъжен да се произнесе. Всъщност нито от текста на член 267 от ДФЕС, нито от целта на въведеното с този член производство следва, че волята на създателите на Договора е била да се изключат от компетентността на Съда преюдициалните запитвания относно разпоредба от правото на Съюза в особения случай, когато националното право на държава членка препраща към съдържанието на тази разпоредба, за да определи правилата, приложими към чисто вътрешни положения за тази държава (вж. Решение по дело Poseidon Chartering, посочено по-горе, точка 15).
- 25 Всъщност щом националното законодателство съобразява правната уредба на чисто вътрешни положения с предвидената в правото на Съюза уредба, по-специално с цел да се избегнат проявите на дискриминация или евентуалните нарушения на конкуренцията, налице е несъмнен интерес на Съюза от еднакво тълкуване на възприетите въз основа на правото на Съюза разпоредби или понятия, независимо от изискванията за прилагането им, за да се избегнат последващи различия в тълкуването (Решение по дело Poseidon Chartering, посочено по-горе, точка 16).
- 26 В случая, въпреки че въпросите се отнасят до дистрибуторски договор, а не до договор за търговско представителство, и че поради това Директивата не урежда непосредствено разглежданото положение, това не променя факта, че в германското право тези два вида договори се третират еднакво (вж. в този смисъл Решение по дело Poseidon Chartering, посочено по-горе, точка 17).
- 27 Освен това въз основа на данните по делото изобщо не може да се предположи, че запитващата юрисдикция има възможност да се отклони от тълкуването, което Съдът дава на разпоредбите на Директивата.

- 28 При тези условия следва да се отхвърли възражението за липса на компетентност.
- 29 Що се отнася, на второ място, до допустимостта на първия въпрос, следва да се отбележи, че този въпрос се отнася до положение, при което към момента на прекратяването на договора с предизвестие е било налице основание за прекратяване на договора без предизвестие, което не е било посочено от принципала като причина за прекратяването. Както следва от акта за преюдициално запитване, АНВ е допуснало твърдяното нарушение на договорните си задължения след изпращането на предизвестieto за прекратяване на дистрибуторския договор.
- 30 При тези условия трябва да се приеме, че първият преюдициален въпрос се отнася до чисто хипотетично положение, което явно не съответства на обстоятелствата по главното производство, и поради това е без значение за решаването на спора по главното производство.
- 31 От посоченото следва, че първият въпрос е недопустим.

По същество

Становища, представени пред Съда

- 32 Volvo Car предлага да се отговори отрицателно на втория въпрос, като се основава на по-широко тълкуване на критериите, посочени в член 18, буква а) от Директивата. Тя изобщо не давала основание да се направи изводът, че

изключването на обезщетението трябвало да зависи от напълно случайния критерий дали виновното неизпълнение, което дава право за прекратяване на договора без предизвестие, е било разкрито преди прекратяването на договора.

33 Както изтъква АНВ в съдебното заседание, ако принципалът може да се освободи от задължението да плати обезщетение на търговския представител посредством широко тълкуване на член 18, буква а) от Директивата, щяло да се стигне до нарушаване на конкуренцията. Следователно трябвало да се приеме буквално тълкуване на посочената разпоредба, която представлява изключение от задължението за изплащане на обезщетение, а именно тълкуване в смисъл, че виновното неизпълнение от страна на представителя трябва да е пряка причина за решението да се прекрати договорът. Освен това въз основа на член 17, параграф 2, буква а) от Директивата, който предвижда проверка дали изплащането на обезщетението е оправдано, било възможно намаляване на размера на обезщетението или дори лишаване на представителя от цялото обезщетение.

34 Германското правителство предлага на втория въпрос да се отговори утвърдително. Всъщност целта на Директивата, чиито основни принципи били доверието и задължението за взаимна лоялност, била да се създаде разумен баланс между интересите на страните. По силата на член 18, буква а) от Директивата правото на обезщетение било изключено, когато виновното неизпълнение от страна на търговския представител не е било непосредствено причина за решението за прекратяване на договора, но все пак обективно е било налице преди посоченото решение и е можело по силата на националното право да оправдае решение за прекратяване на договора без предизвестие. Достатъчно било виновното неизпълнение от страна на търговския представител теоретично да може да бъде използвано от принципала като основание за решението за прекратяване на договора (хипотетична причинност). За сметка на това, тъй като двете посочени условия трябвало да са кумулативно изпълнени, според германското правителство член 18, буква а) от Директивата не се прилагал, когато тези

условия не са едновременно изпълнени и когато виновното неизпълнение на задължение е настъпило едва след решението за прекратяване на договора.

35 Според Комисията установеният от членове 17—19 от Директивата режим е императивен. Въпреки това евентуалното по-широко тълкуване на член 18, буква а) от Директивата можело да се съчетае с оправдан компромис между интересите на принципала и интересите на търговския представител. Всъщност търговският представител също заслужавал защита, когато принципалът не е приел неговото нарушение за достатъчно тежко, за да оправдае прекратяване на договора. Освен това нямало забрана принципалът да уведоми търговския представител, ако вече не го е направил, че прекратява договора поради неговото нарушение.

36 В случай че принципалът узнае за виновното неизпълнение от страна на търговския представител едва след прекратяването на договорното правоотношение, щяло да му е невъзможно да прекрати договора на това основание, защото вече нямало да съществува договорно правоотношение, което да бъде прекратено. Тъй като законодателят на Съюза не уредил тази хипотеза в Директивата, при спазване на предвидените в Договора ограничения държавите членки могли свободно да решат дали да изключат правото на обезщетение. В случай че принципалът е узнал за наличието на виновно неизпълнение от страна на представителя преди прекратяването на договора, но не го е посочил като основание за прекратяването, правото на обезщетение без съмнение щяло да се запази, но споменатото неизпълнение можело да бъде взето предвид чрез изменение на размера на обезщетението по съображения за справедливост.

Отговор на Съда

37 С втория си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали член 18, буква а) от Директивата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска самостоятелно зетият търговски представител да бъде лишен от

обезщетението за клиента, когато принципалът установи наличието на виновно неизпълнение от страна на този представител, което е допуснато след изпращането на предизвестие за прекратяване на договора и преди изтичането на срока на предизвестие и което е можело да оправдае незабавното прекратяване на този договор.

- ³⁸ За да се отговори на този въпрос, следва да се напомни, че съгласно член 18, буква а) от Директивата посоченото в този член обезщетение не се дължи, когато принципалът е прекратил договора „поради“ виновно неизпълнение от страна на търговския представител, което би оправдало незабавното прекратяване на договора за представителство по силата на националното право.
- ³⁹ Законодателят на Съюза е употребил предлога „поради“, което може да подкрепи защитаването в частност от Комисията теза, че волята на законодателя е да изиска наличието на пряка причинно-следствена връзка между виновното неизпълнение от страна на търговския представител и решението на принципала да прекрати договора, за да може търговският представител да бъде лишен от обезщетението, предвидено от член 17 от Директивата.
- ⁴⁰ Това тълкуване се потвърждава от фактите във връзка с приемането на Директивата. Всъщност както следва от предложението за директива (ОВ С 13, 1977 г., стр. 2), Комисията първоначално е предложила обезщетението за клиента да не се дължи, когато принципалът е прекратил или „е можел да прекрати договора“ при виновно неизпълнение от страна на търговския представител от такова естество, че да не може да се изисква от принципала да поддържа договорните отношения. Трябва обаче да се констатира, че законодателят на Съюза не е запазил второто от предложените основания за отпадане на правото на обезщетение.

- 41 Представеното по-горе тълкуване се подкрепя и от обстоятелството, че същият предлог се използва в текста на член 18, буква а) от Директивата на различни езици, и по-специално на испански език („por un incumplimiento imputable al agente comercial“), на немски език („wegen eines schuldhaften Verhaltens des Handelsvertreters“), на английски език („because of default attributable to the commercial agent“), на френски език („pour un manquement imputable à l'agent commercial“), на италиански език („per un'inadempienza imputabile all'agente commerciale“), както и на полски език („z powodu uchybienia przypisywanego przedstawicielowi handlowemu“).
- 42 Следва да се добави, че доколкото въвежда изключение от правото на обезщетение на представителя, член 18, буква а) от Директивата подлежи на стриктно тълкуване. Ето защо тази разпоредба не може да се тълкува в смисъл, който предполага да се добави основание за отпадане на правото на обезщетение, което не е предвидено изрично в нея.
- 43 При това положение, когато принципалът узнае за виновното неизпълнение от страна на търговския представител едва след прекратяването на договора, вече не е възможно да се приложи предвиденият от член 18, буква а) от Директивата механизъм. Следователно търговският представител не може да бъде лишен от правото на обезщетение по силата на тази разпоредба, когато принципалът установи наличието на виновно неизпълнение от страна на този представител, което е можело да оправдае незабавното прекратяване на договора, след като му е изпратил предизвестие за прекратяване на този договор.
- 44 Необходимо е все пак да се добави, че в съответствие с член 17, параграф 2, буква а), второ тире от Директивата търговският представител има право на обезщетение, ако и при условие че изплащането на това обезщетение е оправдано с оглед на всички обстоятелства. Поради това не е изключена възможността

поведението на посоченият представител да бъде взето предвид при преценката дали е оправдано да му се заплати обезщетение.

- ⁴⁵ Предвид тези съображения на втория въпрос следва да се отговори, че член 18, буква а) от Директивата не допуска самостоятелно зетият търговски представител да бъде лишен от обезщетението за клиента, когато принципалът установи наличието на виновно неизпълнение от негова страна, което е допуснато след изпращането на предизвестие за прекратяване на договора и преди изтичането на срока на предизвестие и което е можело да оправдае незабавното прекратяване на този договор.

По съдебните разноски

- ⁴⁶ С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

Член 18, буква а) от Директива 86/653/ЕИО на Съвета от 18 декември 1986 година относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на самостоятелно зетите търговски представители,

не допуска самостоятелно зетият търговски представител да бъде лишен от обезщетението за клиента, когато принципалът установи наличието на виновно неизпълнение от негова страна, което е допуснато след изпращането на предизвестие за прекратяване на договора и преди изтичането на срока на предизвестие и което е можело да оправдае незабавното прекратяване на този договор.

Подписи